

PPS-1947-48-49-50 Seat No. _____

M. A. (Sem. II) Examination

April / May - 2016

Sanskrit : Paper - CE - 204

1. अलङ्कारशास्त्रः नाट्यशास्त्रः अध्याय - १, २, ६
2. वेदान्त - (वेदांतशास्त्र - ब्रह्मसूत्रशांकरभाष्य-२.१)
3. पुराणशास्त्र - वायुपुराणम् नियताध्यायः
4. जैनोद्योगः : (जैन धर्मनो इतिहास)

Time : 3 Hours]

[Total Marks : 70

1. अलङ्कारशास्त्रः नाट्यशास्त्रः अध्याय - १, २, ६

- 1 नीचेनाभांथी कोई पक्ष चार कारिकाओ समजावो : 14
- (१) उत्पाद्य नाट्यवेदं तु ब्रह्मोवाच सुरेश्वरम्।
इतिहासो मया सृष्टः स सुरेषु नियुज्यताम्॥
 - (२) धर्म्यं यशस्यमायुष्यं हित्तं बुद्धि विवर्धनम्।
लोकोपदेशजननं नाट्यमेतद्भविष्यति॥
 - (३) दुःखार्तानां श्रमार्तानां शोकार्तानां तपस्विनाम्।
विश्रान्तिजननं काले नाट्यमेतद् भविष्यति॥
 - (४) देवानां मानसी सृष्टिर्गृहेषूपवनेषु च।
यत्नभावाभिनिष्पन्नाः सर्वे भावा हि मानुषः॥
 - (५) कर्मपृष्ठं न कर्तव्यं मत्स्यपृष्ठं तथैव च।
शुद्धादर्शतलाकारं रङ्गशीर्षं प्रशस्यते॥
 - (६) द्वारं तेनैव कोणेन कर्तव्यं तस्य वेश्मनः।
द्वितीयं चैव कर्तव्यं रङ्गपीठस्य पृष्ठतः॥

- (૭) રસા ભાવા દ્વ્યભિનયા ધર્મી વૃત્તિપ્રવૃત્તયઃ।
સિદ્ધિઃ સ્વરાસ્તથાતોઘં ગાનં રઙ્ગશ્ચ સંગ્રહઃ॥
- (૮) યથા હિ નાનાવ્યઙ્જનસંસ્કૃતમન્નં મુઙ્જાના રસાનાસ્વાદર્યાન્તિ।
હર્ષાદીશ્ચાધિગચ્છન્તીતિ સુમનસઃ પુરુષા ઇત્યભિવ્યાખ્યાતાઃ॥

- 2 નાટ્યોત્પત્તિ અંગેના વિવિધ મતો ચર્ચો. 14
અથવા
- 2 વિભાવાનુભાવવ્યભિચારિ સંયોગાદ્રસનિષ્પત્તિઃ। - સૂત્ર સવિસ્તર ચર્ચો. 14
- 3 નાટ્યશાસ્ત્રમાં નિરૂપિત પ્રેક્ષાગૃહનું સવિસ્તૃત નિરૂપણ કરો. 14
અથવા
- 3 નાટ્યશાસ્ત્ર અનુસાર શૃંગારરસ વિગતે ચર્ચો. 14
- 4 કોઈ પણ બે વિશે ટૂંકનોંધ લખો : (આશરે ૧૫૦ શબ્દોમાં) 14
(૧) અભિનયના પ્રકારો (૨) મત્તવારણી
(૩) હાસ્યરસઃ (૪) કાવ્યશાસ્ત્રના સંપ્રદાયો.
- 5 નીચેનામાંથી કોઈ પણ સાત પ્રશ્નોના બે-ત્રણ વાક્યોમાં 14
ઉત્તર આપો :
(1) નાટ્યશાસ્ત્રનું સર્જન કરવા માટે ભરતમુનિએ કયા વેદમાંથી કયા તત્ત્વો લીધા છે ?
(2) ઈન્દ્રધ્વજના રક્ષણ માટે શું વ્યવસ્થા કરવામાં આવી ?
(3) બધા નાટ્યગૃહોમાં કયું નાટ્યગૃહ સર્વશ્રેષ્ઠ મનાય છે ? શા માટે ?
(4) જર્જરઃ શબ્દ સમજાવો.
(5) ભરતમુનિ અનુસાર સ્થાયીભાવો કેટલા ? કયા કયા ?
(6) રંગપીઠની મધ્યમાં ફૂલ શા માટે ચડાવાય છે ?
(7) શૃંગાર વગેરે રસોના વર્ણ જણાવો.
(8) રૌદ્રરસ ક્યારે જન્મે છે ?
(9) પ્રેક્ષાગૃહમાં બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય અને વૈશ્યની બેઠક દર્શાવતા સ્તંભ નીચે કઈ કઈ ધાતુઓ રાખવી જોઈએ ?
(10) કરુણરસના વ્યભિચારી ભાવો જણાવો.

2. वेदान्त - (वेदांतशास्त्र - ब्रह्मसूत्रशांकरभाष्य-२.१)

- सूचना: (१) दशक प्रश्नना सरभा गुण छे.
(२) जमण्णी बाजुनां अंक प्रश्ननां कुल गुण दशवि छे.

१ नीयेनाभांथी कोई पक्ष बे अनुवाद सङ्घित समझवो :

१४

- (१) अन्यथा पुर्नब्रह्मकारणवादस्तरलेनैवाक्षिप्यते। यद्यपि श्रुतिः प्रमाणं स्वविषये भवति तथापि प्रकमाणन्तरेण विषयापहारेऽन्यपरा भवितुमर्हति, यथा मन्त्रार्थवादौ। तर्कोऽपि हि स्वविषयादन्यत्राप्रतिष्ठितः स्यात् यथा धमाधर्मयोः। किमत? यद्येवम, अत इदमयुक्तं यत्प्रमाणन्तरप्रसिद्धार्थबाधनं श्रुतेः। कथं पुनः प्रमाणान्तरप्रसिद्धोऽर्थः श्रुत्या बाध्यत इति?।
- (२) तष्वेव प्राणभेदेषु पुनः प्रवृत्तेषु जीवनादधिकमाकुंचनप्रसारणादिकं कार्यान्तरं निर्वर्त्यते। न च प्राणभेदानां प्रभेदवतः प्राणादन्यत्वं, समीरणस्वभाववाविशेषात्। एवं कार्यस्य कारणादन्यत्वम्। अतश्च कृत्स्नस्य जगतो ब्रह्मकार्यत्वात्तदन्यत्वाच्च सिद्धैषाश्रीती प्रतिज्ञा 'येनाश्रुतं श्रुतं भवत्यमतं मतमविज्ञातं विज्ञातम्' (छा.६-१-१) इति।
- (३) ननु शब्देनापि न शक्यते विरुद्धोऽर्थः प्रत्यायितुं निरवयवं च ब्रह्म परिणमेत नच कृत्स्नमिति। यदि निरवयवं ब्रह्म स्यान्नैव परिणमेत। कृत्स्नमेव वा परिणमेत। अथ केनचिद्रूपेण परिणमेत केनचिच्चावतिष्ठेतेति रुपभेदकल्पनात्सावयवमेव प्रसज्येत। क्रियाविषये हि क्वअतिरात्रे षोडशिनं गृहणाति' 'क्व नातिरात्रे षोडशिनं गृहणाति' 'इत्येवंजातीयकायां विरोधप्रतीतावपि विकल्पाश्रयणं विरोधपरिहारकारणं भवति पुरुषतन्त्रत्वानुष्ठानस्य। इह तु विकल्पाश्रयणेनापि न विरोधपरिहारः सम्भवत्यपुरुषतन्त्रत्वाद्दस्तुनः तस्माददुर्घटमेतदिति।
- (४) 'सदेव सोम्येदमग्र आसीदेकमेवाद्वितीयम्' (छा.६-२१) इति प्राक्सृष्टेरविभागावधारणान्नास्ति कर्म यदपेक्ष्य विषमा सृष्टिः स्यात्। सृष्टयुत्तरकालं हि शरीरादिविभागापेक्षं कर्म, कर्मापेक्षा शरीरादिविभाग इतीतरेतराश्रयत्वं प्रसज्येत। अतो विभागादूर्ध्वं कर्मापेक्ष ईश्वरः प्रवर्ततां नाम, प्राग्विभागाद्वैचित्र्यनिमित्तं कर्मणोऽभावनानुत्पत्त्यैवाद्या सृष्टिः प्राप्नोतीति चेत्?

- ૨ 'સ્મૃતિ વિરોધ' દૂર કરવા આચાર્ય શંકરે આપેલી દલીલોની સમીક્ષા કરો. ૧૪
- અથવા**
- ૨ "વિલક્ષણત્વાધિકરણ"માં શ્રીમદ્શંકરાચાર્યે બ્રહ્મકારણત્વની આપેલી દલીલો તમારાં શબ્દોમાં રજૂ કરો. ૧૪
- ૩ નીચેનામાંથી કોઈ પણ બે સૂત્રો સમજાવો : ૧૪
- (૧) યુક્તે: શબ્દાશ્ચા।
 (૨) પટવચ્ચ।
 (૩) પ્રવૃત્તેશ્ચ।
 (૪) અનુસ્મૃતેશ્ચ।
- ૪ નીચેનામાંથી કોઈ પણ બે ટૂંક નોંધ લખો : ૧૪
- (૧) કાર્ય-કારણાનું અનન્યત્વ
 (૨) સૂત્ર-ભાષ્ય-અધિકરણ
 (૩) બ્રહ્મસૂત્ર
 (૪) પ્રધાનમલ્લનિબર્હણન્યાય।
- ૫ નીચેનામાંથી કોઈ પણ સાતનાં ઉત્તર આપો : ૧૪
- (૧) ભૂતસમૂહનાં કેટલાં પ્રકાર છે ?
 (૨) યોગસ્મૃતિનું ખંડન કંઈ સ્મૃતિથી થાય છે ?
 (૩) 'અષ્ટકા' શ્રાદ્ધ કોને કહે છે ?
 (૪) ઈશ્વરની સરખામણી કોની સાથે કરવામાં આવી છે ?
 (૫) શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યની સામે પ્રધાનમલ્લ કોણ છે ?
 (૬) બ્રહ્મ કેવાં સ્વભાવવાળું છે ?
 (૭) સૃષ્ટિ પહેલાં જે એક તત્ત્વ હતું તે કેવું હતું ?
 (૮) શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યનાં દાદાગુરુનું નામ જણાવો ?
 (૯) શ્રીમદ્ શંકરાચાર્યે કેટલી પીઠ સ્થાપેલ છે ? ક્યાં ક્યાં ? કંઈ કંઈ ?
 (૧૦) પૂર્વપક્ષ કોને કહેવામાં આવે છે ?

3. पुराणशास्त्र - वायुपुराणम् नियताध्यायः

- १ नीचेनाभांधी गभे ते चार श्लोकोनुं ससंदर्भ विवेचन करो : १४
- (१) लोमानि हर्षयाञ्चक्रे श्रोतृणां यत् सुभाषितैः ।
कर्मणा प्रथितस्तेन लोकेऽस्मिंल्लोमहर्षणः ॥ १-१३ ॥
- (२) क्षेत्र क्षेत्रज्ञ विज्ञानादेकत्वाच्च स कः स्मृतः ।
यस्मात् पुर्यनुशेते च तस्मात् पुरुष उच्यते ॥ ४-४१ ॥
- (३) स वै नारायणाख्यस्तु सत्त्वोद्विक्तोऽर्णवे स्वपन् ।
त्रिधा विभज्य चात्मानं त्रैलोक्ये समवर्त्तते ॥ ७-६३ ॥
- (४) पाशुपाल्यं च वाणिज्यं कृषिं चैव विशां ददौ ।
शिल्पाजीवं भृतिञ्चैव शूद्राणां व्यदधात् प्रभुः ॥ ८-१६३ ॥
- (५) प्राणायामस्तथा ध्यानं प्रत्याहारोऽथ धारणा ।
स्मरणं चैव योगेऽस्मिन् पञ्च धर्माः प्रकीर्तिताः ॥ १०-७१ ॥
- (६) नदीवेगसमायुक्तं कालो धावति संहरन् ।
अहोरात्रकरस्तस्मात् स वायुरभवत्पुनः ॥ ३१-५१ ॥
- (७) तेषां सप्तर्षयो धर्मं कथयन्तीतरेषु च ।
वर्णाश्रमा चर युक्तः श्रौतः स्मार्तो द्विधा तु सः ॥ ५८-१०६ ॥
- (८) अङ्गानि वेदाश्चत्वारो मीमांसा न्यायविस्तरः ।
धर्मशास्त्रं पुराणञ्च विद्यास्त्वेताश्चतुर्दश ॥ ६१-७८ ॥

२ 'पुराणं पञ्चलक्षणम्' ने आधारे वायुपुराणनुं भूल्यांकन करो. १४

अथवा

'वायुपुराण'ने आधारे सांस्कृतिक वर्णन करो.

३ 'वायुपुराण'ने आधारे वंश-वर्णन करो. १४

अथवा

'वायुपुराण'ने आधारे 'सृष्टि-वर्णन' करो.

૪ નીચેનામાંથી કોઈપણ બે વિશે વિવેચનાત્મક નોંધ લખો :

૧૪

- (૧) ચતુર્યુગાખ્યાન
- (૨) પાશુપતયોગ
- (૩) મધુકૈટભવૃત્તાન્ત
- (૪) લિંગોદ્ભવસ્તવ

૫ નીચેનામાંથી કોઈપણ સાત પ્રશ્નોના ઉત્તર એક-બે વાક્યોમાં આપો : ૧૪

- (૧) વાયુપુરાણકારે આપેલી 'પુરાણ' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ જણાવો.
- (૨) વાયુપુરાણ કેટલા પાદ અને અધ્યાયોમાં વિભાજિત છે ?
- (૩) વંશાનુચરિતની વ્યાખ્યા આપો.
- (૪) પુરાણોનું વિભાજન કેવી કેવી રીતે થાય છે ?
- (૫) દેવસર્ગ શામાંથી ઉત્પન્ન થાય છે ? આ દેવો કોના અધિષ્ઠાતા છે ?
- (૬) અરિષ્ટ એટલે શું ? તેની બે વિકૃતિઓ જણાવો.
- (૭) વાયુપુરાણમાં કોના મુખે કોનો મહિમા નિરૂપાયો છે ?
- (૮) વાયુપુરાણકારે આપેલ ઋષિની વ્યાખ્યા જણાવી તેમના પ્રકાર જણાવો.
- (૯) વાયુપુરાણનો સમય ડો.હજરાને મતે જણાવો.
- (૧૦) દેવી ભાગવતકારે આપેલ અઢાર પુરાણોને સૂચવતો શ્લોક લખો.

4. જૈનોલોચ : (જૈન ધર્મનો ઇતિહાસ)

૧ (અ) સાનુવાદ સમજાવો : (ગમે તે બે)

૮

- (૧) સુત્તેસુ યાવી પડિબુદ્ધજીવો ન વીસસે પળિંદાસુપન્ને ।
ધોરા મુહુત્તા અવલં સરીરં ભારુણ્ડપક્કલી વ ચરડપ્પમત્તે ॥
- (૨) સન્તિ એગેહિં ભિક્ખુહિં ગારત્થા સંજમુત્તરા ।
ગારત્થેહિં ય સવ્વેહિં સાહવો સંજમુત્તરા ॥
- (૩) જહા લાહા તહા લોહો લાહા લોહો પવઙ્ગઈ ।
દોમાસકયં કજ્જં કોડીએ વિ ન નિદ્ધિયં ॥
- (૪) ધમ્મં પિ હુ સદ્ધહન્તયા દુલ્લહયા કાણેણ ફાસયા ।
ઇહ કામગુણેહિં મુચ્છિયા સમયં ગોયમ મા પમાયએ ॥

(બ) કોઈપણ એક વિશે લખો :

૬

- (૧) નમિપવજ્જા સારાંશ અને બોધ
(૨) વીતરાગહાતક
(૩) અભિધાનચિંતામણી

૨ જૈન આગમોની ઉત્પત્તિ અને ઇતિહાસ આલેખો.

૧૪

અથવા

૨ કોઈપણ બે વિશે લખો :

૧૪

- (૧) વલભી વાચાનું મહત્ત્વ
(૨) પ્રાકૃત જૈન આગમ સાહિત્ય
(૩) વાચના - ત્રયી

- ૩ આગમોની સંખ્યા તથા વર્ગીકરણ જણાવી અંગ ગ્રંથો વિશે માહિતી આપો. ૧૪
અથવા
- ૩ કોઈપણ બે વિશે લખો : ૧૪
(૧) આગમ ટીકા સાહિત્ય
(૨) આગમોનો રચના કાળ
(૩) વલ્લભી વાચનાનું મહત્ત્વ
- ૪ ગુજરાતની જૈન પરંપરામાં હેમચન્દ્રાચાર્યનું પ્રદાન ચર્ચો. ૧૪
અથવા
- ૪ કોઈપણ બે વિશે લખો : ૧૪
(૧) યોગશાસ્ત્ર
(૨) અભિધાનચિન્તામણિ
(૩) પ્રમાણમીમાંસા
- ૫ બે-ત્રણ વાક્યોમાં જવાબ આપો : (ગમે તે સાત) ૧૪
(૧) 'ચતુરંગીય' નો અર્થ સમજાવો.
(૨) 'સૂત્રકૃતાંગ' વિષય જણાવો.
(૩) સ્થાનાંગ સૂત્રનું સ્થાન કયું ? તેમાં કેટલા વિભાગો છે ?
(૪) જૈન ધર્મમાં મથુરા શા માટે પ્રસિદ્ધ છે ?
(૫) વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિનું બીજું નામ શું છે ? તેનો વિષય જણાવો.
(૬) આવશ્યક સૂત્રમાં નિત્યકર્મના આવશ્યકો વિશે જણાવો.
(૭) ઉપાંગો કેટલા ? કયા કયા ?
(૮) નમિ એ પ્રવજ્યા શા માટે લીધી ?
(૯) મૂળ સૂત્રો કેટલા છે ? કયા કયા ?
(૧૦) ધૃમ પત્રકનો વિષય જણાવો.